

KRITIKA

O narodnosti (*J. Vidmar*). — Slovenščina Vladimirja Levstika (*J. Koštiál*). — A. Podbevšek: Človek z bombami (*J. Vidmar*). Gaj Salustij Krisp-Dokler: Vojna z Jugurto (*A. Sovrè*). — Naši spomeniki (*K. Dobida*). — Simfonski koncerti (*M. Bravničar*). — Roka roko umiva, Narodni poslanec (*J. V.*). Šentjakobski gledališki oder (*St. K.*) Oslovska čeljust.

LJUBLJANA

/ 1925 /

ŠTEVILKA 4

Urednik, izdajatelj in odgovorni urednik: Josip Vidmar. — Ljubljana, Gledališka ulica 5/23. — Rokopisi in naročila na isti naslov. — „Kritika“ izhaja 10 krat na leto. Celoletna naročnina: 50 Din, za Italijo 20 Lir, posamezna številka 5.—. — Ponatis dovoljen samo z navedbo vira.

Gradbeno podjetje
ing. Dukić in drug

Ljubljana

Bohoričeva ulica šte. 24.

MANUFAKTURNA IN
MODNA VELETRGOVINA

A. & E. SKABERNÈ

LJUBLJANA
MESTNI TRG ŠT. 10

Transformator

družba z o. z.

elektrotehnična tovarna

Ljubljana, Dunajska cesta št. 75

Telefon št. II/715.

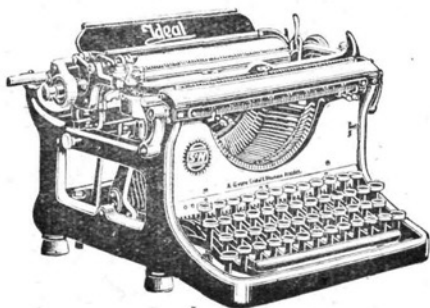
Fabrikacija vsakovrstnih transformatorjev. - Fabrikacija sklopnih plošč. Projektiranje in montiranje celotnih električnih central. - Reparature električnih strojev. - Veliko skladišče vseh vrst motorjev. - Kabel, bakrena žica in izolirana žica. - Prvovrstni strokovnjaki, bogate izkušnje. - Na željo poset.

Rezervirano za turdsko

'Rude in kovine'

družbo z o. z.

Ljubljana

NAJBOLJŠE
PISALNE STROJE

DOBAVI

THE REX & Co.

LJUBLJANA, GRADIŠČE ŠTEV. 10.

TELEFON ŠTEV. 268.

V Ljubljani, koncem maja 1925.

Pred nedavnim časom je spregovoril slovenski pisatelj Vladimir Levstik v nekem svojem članku minogrede o narodnosti in sicer popolnoma v zmislu dandanes precej razširjenega jugoslovanstva. Ta ideologija, ki ima tudi pri nas dosti iskrenih pristašev, se mi zdi, da sloni na zelo preprostem pojmovanju narodnega bistva. Poglavitni in bistveni znak narodnosti je po nji jezik, tega pa človek lahko z voljo ali opusti ter prevzame drugega, ali pa ga zavedno hotenje njegovih oblikovalcev lahko približa in s časom izenači in spoji s kakim sorodnim jezikom. Meni se zdi ta misel v njenem poslednjem zmislu podobna računu tistega kmetička, ki je šel kupit očala, zato da bi znal brati.

V življenju, zlasti pa v duhovnem udejstvovanju vsakega naroda lahko opazujemo pojave, ki se v njem tako pogosto ponavljajo, da jih imenujemo tipične za tisti narod. Tako sem poznal ljudi, ki so po kakem mestu iz poljubne prevedene knjige takoj uganili, kakšne narodnosti je bil njen avtor. To zna marsikdo, tudi če mu pokažeš v knjigi mesto, v katerem ne bo zasledil nobene vnanje značilne ali celo folklorne podrobnosti. Sklepanje oziroma instinktivno spoznanje izhaja pri tem iz nekih podatkov, ki so skriti nekje v misli; ne v njeni vsebinski, marveč v oblikovni polovici. Ali v tem, odkod in s kakšnega stališča je misel koncipirana, ali v tem, kakšen je njen potek, koliko ji je primešano čustva in kakšnega čustva itd. Umstveno določevanje teh znakov je vselej sila težavno in se navadno ponesreči. Dejstvo samo, da je mogoče duhovne proizvode raznih narodov pravilno razlikovati, pa vendarle ne more imeti vzroka drugje, kot v tem, da ima vsak narod neko posebno edino zanj značilno duševno lastnost, ki pa se nahaja tako globoko v duševnosti vsakega njegovega sinu, da je razumsko nj mogoče ostro fiksirati. Vendar govorimo pri posameznih narodih o lastnostih, ki zadevajo narod kot celoto. Pri ruskem narodu govorimo na primer o širokosti: »mi Rusi smo široki ljudje«, pravi nekako državni pravdnik v »Bratih Karamazovih«. Govori se o ostroti nemškega duha, o francoski kapricioznosti itd. Vse te označbe posameznih narodnostnih značajev so dovolj meglene in nejasne. Vendar pa zopet ni mogoče zanikati, da deloma prav dobro označujejo tisto, kar imenujemo Nemštvo, Italijanstvo itd. Razlagati si jih je treba nekako takole: ruska širokost je nekak notranji ustroj duha, ki je lasten vsakemu Rusu, zadeva pa le glavno organizacijo duha, tako da je v njegovem okviru še vendarle mogoča neskončna množina karakternih inačic, ki označujejo posameznike.

Če se zdaj vprašamo, kaj je narodnost, je jasno, da je ne bomo iskali v jeziku in v skupni usodi, ki so že posledice njenega bistva, temveč v njihovem vzroku, v tisti posebni urejenosti in organiziranosti duha neke skupine ljudi, ki je storila, da si je ta skupina ustvarila svoje posebno izrazilo — jezik, da se ta skupina občuti kot celoto, da si je izbrala skupno usodo ter da skupno stremi k nekemu nezavednemu idealu, ki ga pa določuje ravno oni posebni ustroj duševnosti. Če je tedaj narodnost isto, kot neka določena urejenost duha pri skupini ljudi, potem je jasno, zakaj je malo zmiselno skušati doseči zlitje dveh narodov s tem, da se jezik enega naroda opušča ali reformira ali sploh kakor koli umetno prilagoduje jeziku drugega naroda. Tako prizadevanje je protinaravno, zakaj naradni potek vsega človeškega udejstvovanja je od znotraj na izven, ne pa narobe. Kdor pa hoče dokaz za to, da Slovenstvo ni prazna ali namišljena beseda, naj primerja značaj našega umetnega slovstva z značajem hrvaškega ali srbskega,

ali našo preprosto narodno pesem z bujno in ornamentalno srbsko, ali preprosti slovenski narodni napev z eksofoničnimi srbskim, da ne govorim o jeziku samem.

Slovenski narod eksistira. Nastal je, kot nastajajo vsi narodi, nezavedno in po naravni potrebi. Razdelitev človeštva v narode je naravna nujnost, ki bi se dala primerjati razdeljenosti dela v človeški družbi. Človečanski ideal bo dosežen prej in bolj gotovo, če se mu bo človeštvo približevalo po več potih. Vsak narod se mu mora bližati po čisto svoji poti, ki mu jo določa oni notranji ustroj njegovega duha in ki ni le obvezna, marveč edina možna za vsakega njegovega člana. Zato pravi Tagore nekje, da je narodnost za poedince edina pot do popolnosti. Toda kakor vse živo, tako je minljiva tudi narodnost. Ustroj duha, ki daje narodom njihovo individualnost, v dolgem prizadevanju popusti, postane ohlapen in ne more več držati narodovega duha v tistem napetem stanju, ki je potrebno za prodiranje proti idealu. S tem poneha v narodu duhovna plodnost, narodna zavest polagoma oslabi, dokler končno popolnoma ne izumrje. Tedaj se ljudstvo, ki je to narodnost predstavljalo, lahko spoji z drugimi narodi in prične ustvarjati z njimi nove narodne skupine in nove kulture. Tako je izginil iz sveta provansalski narod, ki je ustvaril čisto svojo in visoko kulturo, potem pa se je spojil deloma s francoskim, deloma pa s španskim narodom. Toda to je usoda vseh narodov.

Taka sta naravni konec in naravna smrt naroda, ki nastopita zavoljo notranje izčrpanosti. Mislim, da še ne more biti govora o notranji izčrpanosti slovenskega naroda. Saj smo se komaj prav zavedeli, saj smo komaj pričeli ustvarjati svojo kulturo in s tem izvrševati svoj poklic in svojo nalogo. Opustiti sedaj svojo narodnost, bi pomenilo vstaviti se na pol pota, ali izvršiti samomor. Ljudstvo, ki bi to storilo, bi bilo podobno onemu svetopisemskemu hlapcu, ki je svoj talent zakopal, in bi človeštvo prikrajšalo za važno in svojevrstno predstopnjo k vsečloveškemu idealu. Zavoljo tega se mi zdi vsako zavestno vmešavanje v tako važne in velike naravne uredbe, kot je življenje narodov, nedopustno in drzno. To misel sem našel v prelepem mestu iz Prešernovega pisma Vrazu: »...glaube jedoch, dass man bis zum Erntetag alles aufgesprossene stehen lassen soll, damit der Herr (to Pan) am jüngsten Tage das Gute werde von dem Schlechten ausscheiden können.« Vsaka taka drznost je kvarna za eno delo v narodu, še bolj pa za posameznika, ki se s takim prizadevanjem ukvarja. Zakaj to ga mora privedi do kršenja pravega razmerja med njim in njegovim narodom, to se pravi do razdiranja lastne notranje urejenosti, ki je edina njegova mogoča pot do popolnosti.

Vendar je z vstrajnim in trdovratnim delom morda kljub temu mogoče vsaj na zunanje zavreči svojo narodnost. Morda je mogoče, da se odloči celo ljudstvo odreči se lastnemu kulturnemu idealu. Toda kakšna bi bila posledica? Ne bom govoril o tem, da izvira stremljenje strniti se v večjo narodno skupino večinoma iz zgolj materialnih pomislekov o fizični in gospodarski slabosti majhnih narodov itd., marveč mi gre predvsem za posledice v duhovnem življenju takega ljudstva. Vse človeške notranje lastnosti so večinoma silno trdožive. Že čisto preproste navade, ki se nahajajo prav na površini, so večinoma zelo težko premagljive. Čim globlje seza v notranjost, tem večja je trdoživost. Pravijo, da je že človeški značaj popolnoma neizpremenljiv. Kakšno odporno silo ima potem šele narodni značaj. Treba je pomisliti, da je v svojem ljudstvu dostikrat tisočletja živeč in ploden. In taka sila naj bi se dala zadušiti v petdesetih, sto letih? Ljudstvo, ki bi se svojevoljno odreklo ali hotelo odreči svoji narodnosti, ali pa celo samo jeziku, bi porabilo več sile za to, kot bi jo bilo potrebno za doseg idealu, in bi zabredlo v svojem duhu v nered in bolezen, postalo bi narod-spaka in bi ostalo neplodno vsaj toliko časa, kolikor časa je

bilo njegovemu duhu namenjeno živeti svoje življenje. Postalo bi za dolgo vrsto pokolenj živ mrlič in kdo ve, po kakšnih mučnih in nezdravih potih bi si zatrta sila iskala duška. Zopet se moram domisliti nekih besedi iz istega Prešernovega pisma: »... bedenkt jedoch, dass auch ho Hreistos getödtet werden konnte, dass jedoch die Wiedererweckung als das größte Wunder von dem Weltapostel Paul und von allen Weltaposteln mit Recht gepriesen wird, und dass Homer sagt, besser ein Schweinehirt seyn, als über alle Todten gebieten«. Bolje je biti med živimi narodi poslednji, kot biti mrtev narod!

Ali nj tedaj škoda plemenitega, požrtvovalnega in navdušenega dela vseh tistih, ki tako vneto in dosledno delujejo, da bi Slovenci opustili svojo narodnost in se strnili s svojimi sosedi in brati v narod, ki bo samo mogočnejši in večji, pa niti za trohico važnejši in pomembnejši v zboru narodov, zakaj naloge vseh narodov so nujne in neobhodne.

J. Vidmar.

Slovenščina Vladimirja Levstika.

Ivan Koštiál.

Vladimir Levstik, ki nam je podaril v malo letih mnogo lepih izvirnih del in tudi prevodov, piše lep, sočen jezik, ki se odmika od narodne govornice (dolenjske) veliko manj kot pa slovenščina večine naših beletristov.

Ker je pa prebral veliko število francoskih, nemških, ruskih in drugih slovstvenih del, so vplivali vsi ti jeziki nanj v sintaktičnem (in leksikalnem) oziru, kar se tu pa tam pozna — v nekaterih povestih manj, v drugih v večji meri. Tudi jezik političnih dnevnikov je zapustil nekoliko sledov v Levstikovi slovenščini.

Z ozirom na jezik sem prebral tale Levstikova dela:

A. Originalna dela: 1905-6 (Slovan) Bele roke. 1907 (Slovan) Dim. Pavlovič. 1908 (Slovan) Gospa Melita. 1908 (Slovan) Mladoletje. 1908 (Zvon) Blagorodje Ambrož Čander. 1909 Obsojenci. 1909 (Slovan) Princesa Cicipé. 1914-15 (Slovan) Janovo. 1918 (Zvon) Gadje gnezdo. 1919 Zapiski Tine Gramontove. 1922 Višnjeva repatica. — B. Prevodi: 1907 Dostojevskij, Ponižani in razžaljeni. 1911 Zola, Polom. 1912 Dostojevskij, Zapiski iz mrtvega doma.

V naslednjih vrsticah skušam L.-ov jezik karakterizirati.

Uspele so Levstiku nekatere nove tvorbe, kakor: »ves svet bo **preobkuren-tinjen**« = prenapoljen s kuretino; **fagotiti** (o kokoših) = govoriti s takim glasom kakor fagot; **putak** = petelin (kakor gosak: gos), **očevati** = biti za očeta, veljati za očeta; **podsolnčje** = prostor pod solncem ali morda = eter; **področnik** = stransko naslanjalo pri fotelju; **pooficiriti se** = navzeti se oficirskih navad in šeg; **poštenjakaste** hiše; **komedijantiti**, **želodoviti** kraji bratov nam (= hrv. hrastovi gozdovi), **dolgodolg**, **temnotemen**; pesem je **slastnela**; **zaostalež** = traîneur; **ogotavljati se**, **ogotoviti se**; **umazanjak**; **praskarska** vojska (= guerre de guerrillas); **usedek** = marc du café. **Brezspanjica** je dober posnetek ruske »bezsónnice«. Pogosto rabi L. adjektiv **čudoviščen** (ruski čudóviščnyj) v pomenu čudežen, čudovit (v ruščini pa pomeni »strašanski-strašen«). Zakaj naj bi bil tuji **usmev** boljši od domačega **smehljaja**? Bodriti je nepotreben ruski import. »Spačiti, skaziti« nam pove več kot tuji glagol »**obrezobličiti**«; blagonadežnyj (= zanesljiv) je v slov. obliki »blagonadejen« težko umljiv; enako ruski pereklikát'sja v slov. obliki preklikavati se; iz r. suhár' je napravil Levstik suhor (zakaj neki?).

Neštetokrat bereš pri L. **neodoljiv** namesto nepremagljiv. Ker je pa slovenščina izgubila glagol **odoleti**, (če ga je kdaj imela), ne moremo tega pridevnika rabiti. Namesto živih domačih glagolov: **opazovati**, **ogledovati**, **gledati** beremo pri L. večjidel **motriti** (zakaj in čemu, ne vem). Poleg **prekašati** in **presegati** ne

potrebujemo grdega germanizma **nadkriljevati**, ki so ga skovali Hrvati brez predardka dobesedno po nemškem *überflügeln*. **Stražnost** (= budnost, čuječnost) ni dobra beseda. Reconnaissance se nikakor ne more prevesti z besedo **rekognoscija**, ki je nemogoča tvorba! Izrazi: prsi, nedrje, seski, cizki ne zadostujejo Levstiku; rajši rabi shrv. **grudi**; dvakrat je celó iz tega plur. tantum skoval ednino **grud** (ki je ni).

Nekoliko **purizma** ne bi škodilo. L. rabi pogosto trivijalne besede nemškega izvora, kakor: **kregati** = oštevati; **skregati se** = spreti se; **uđinjati se**; **kreg** = zmerjanje, prepir, pričkanje; **šljapa** = mehak, obrabljen klobuk; **našopati**; **puca** (L. piše punica, meneč, da je beseda stvorjena z obrazilom —ica kakor deklica; nemški pisatelji 16. stol. pišejo »die Bunze, Punze«); življenje se **punta** zoper smrt (=se upira); **drenjati se** (= gnesti se, riniti se); **drenj** = gneča; **špranja** = razpoka, razpoklina, vrzel.

Sklanjatev ni brez napak; n. pr. pojutrišnjim, z nozdrvi (= -vmi ali -vami), pred ničemer, v teku večih let (= več), na večih krajih (= več ali nekaterih ali raznih); pri gospodu D., enemu najuglednejših s.; z vsim pompom, v vsih vojskah.

Za kazalnimi in svojilnimi zaimki imajo pridevniki v moškem spolu **določno** obliko na **-i**, torej ni prav: njegov droben obrazek. Narobe piše L. »vrezal si je novi kos kruha«, kjer zahteva zmisel nedoločno obliko **nov**.

Velike izgube trpi pri L. **dvojina**; piše n. pr.: dvem deklam, dvem vojakom, pred dvema leti, dvem roparjem, dvem ciganom, pripravljale sva (dual. fem.).

Deležniki se stopnjujejo le z »bolj«; L. pa piše: omejenější, (naj)umazanejší, užaljenejší, oddaljenejší, odkritejší, učenejší. Naglici smemo morebiti pripisovati **komparativ** po prislovu manj: »ena izmed manj pikantnejših naslad«.

Trpni deležnik glagolov I. vrste tvori L. rad po IV. vrsti: pri-nešen, od-nešen: za-nešen. Zarasten bi bilo pravilnejše kot zaraščen. »Natveziti« piše L. — jaz poznam le natvésti in natvezati. Barbarski je glagol se-, ob-, pr- stojam, -ojati, ki so ga časniki skovali iz shrv. infinitiva — stojati, ne vedoč, da je shrv. prez. -stojim (nikdar -stojam). Tudi naš L. piše: drugi razred je sestojal . . . , obstojali so v —; pristojta mi, pristojalo mi je . . . Neštokrat bereš pri L. nedovršnik **poginjati** namesto **giniti** (= umirati) ali **pogibati**, kakor še piše Stritar. Mrtve oblike so n. pr.: 3. plur. os. pošljó, zapalé, **prijemo** (= primejoi!). Razne oblike glagola **vedeti (vem)** in njegovih zloženek je L. pomešal z glagolom **vesti (vedem)**: ne da bi se tega zavedla (prav; -dela); se mu je vrgla okrog vratu, pred njo (tisk. nap. nam.: preden) se je mogel zavesti (= zavedeti!); da ste se tega zavedli; so vedli, da . . . Namesto preživiti, -vljati (=vzdrž(ev)ati) ne bi smel Levstik rabiti glagola **preživeti**, ker ta pomeni »überleben, dalje živeti«. Moleti je neprehoden, (po)moliti pa prehoden glagol (pomoliti komu prst); L. pa rabi prvega v prehodnem pomenu: stavec ji je pomolel roko; pomolel mi je brzojavko . . . Podobno piše: svečo sem ugasnil (prav: ugasil; sveča pa je ugasnila).

Nepotrebno in neumestno je kovanje novih »nomina agentium« z obrazilom **-telj**, če že imamo starejše na **-vec (-lec)** L. je nadomestil izvrševalca ukazov z izpolniteljem, skrivaveca s skrivateljem. — Kar je izklesano, se lahko imenuje izklesanina, ne pa izklesnina, kakor piše L. — Neologizem **nedvojiljiv**, ki ga L. rad uporablja, je nepotreben, ker nam zadostuje ne-, brez-dvomen. — **Mož**, ki fabricira sukno, se imenuje pri L. vedno sukunjarnar, (dvakrat celó sukunjarnar); prav: suknarnar (tega ločimo od delavca-suknarja kakor tiskarnarja — lastnika tiskarne — od delavca-tiskarja). — Z obrazilom **-nja** tvorimo samostalnike le iz glagolov IV. vrste (kositi: košnja), L. pa je skoval iz blesti, bledem (I. vrste) subst. **blednja** in ga večkrat rabi. — Majhne duri so **duree** (fem.), L. pa piše: skozi vrtna dureca (neutr.) — Po analogiji adjektiva višnjevkast je ustvaril L. **sinjevkast**, **dasi ni** pridevnika **sinjev**; namesto navzoče piše **navzoč**, ker **meni**, da

je to kak particip, kakor gredoč (v resnici pa je adj., stvorjen z obrazilom -en, -na, -no od adv. na-vz-oči, t. j. ante oculus). Kdor budi nado ali nade, je nado-buden, ne nadeb., kakor piše L. (po vzgledu polit. časnikov). — Iz srbohrv. adverbija polagáno je L. skonstruiral adjektiv polagen, -gna, -gno, ki sploh ne more biti slovanski. Tako piše: polagno dibanje, polagno obkoljenje (= obkoljevanje!) Namesto besed zastanek, obstanek... ne kaže uvajati novih, kakor zastoj, obstoj...

L. dela **posesivne** adjektive na -ov in -in iz imen neživih reči: repino polje, stolov hrbet, dimnikov padeč, želodčevu vprašanje, zastavin trak, gričev vrh, gardini topovi, ostrogove palisade, septembrova noč itd. — »Moja pepelkina zavist« se ne more reči. Ker ima tu subst. pri sebi že svojilni zaimek, ne more stati poleg tega še svojilni pridevnik. Hotel je reči: moja zavist, kakršna je navadna pri pepelčicah (pepeluhah). Čudno se bere: sovražnikovo zavzetje te postojanke (prav: zavz. te post. po sovražniku).

V slovenščini **ne more glagol v povratnem** (refleks.) načinu pri sebi imeti objekta v akuzativu: L. pa piše: kako bi se dalo pridobiti Ano Andrejevno (= dala... Ana...): naj se Ihmenjeva izpusti (= naj I-a izpusté ali: naj se I-ev izpusti).

Namesto **supina** stoji pri L. včasih **nedoločnik**: stekla je odpirati vrata (pač pa bi smel pisati po Škrabcu in Brezniku: stekla je odpreti vrata).

Ločilne števnike uporablja L. tu pa tam po krivem namesto glavnih: dal je dvojce ulicam ime, sedmero otrokom pa življenje; preden mine troje dni.

Prosti (absolutni) akuzativ po romanskem vzorcu, ki ga L. obilno uporablja, je pri nas nemogoč: vojaki so se vlekli, srce prekipevajoče od srda; seržant je bedel, oči široko odprte; hodili so, glavo sklonjeno; gospod v behih hlačah, čevlje žolte kakor...; stopil je naprej, pesti iztegnjene in lice v ognju; itd. V vseh teh in mnogostevilnih drugih primerih, ki sem jih našel v Levstikovih spisih, je treba uporabiti predlog s (z).

Osebek stoji v genitivu samó v nikalnih eksistenčnih stavkih (denarja ni, matere ni bilo); L. pa piše krivo: kjer ni rastle ničesar, da ni ostalo ničesar: da mu ne ostane ničesar več; še hujši je genetiv za predlogom za: »da nisi za ničesar več na svetu«.

Včasih beremo pri L. **genetiv** namesto **adjektiva**: neumnost petošolca. (=lska); v rokah sovražnika; v roki podporočnika. L. piše vedno: privadim se česa (bolje: čemu).

Neslovenski je **modalni genitiv**: odhitel je dolgih korakov; naglih prstov sta pulila gos; molčali so trdih obrazov; spretnih rok je zagrnila rjuhe (tisk, napaka nam. razgrnila); dela je mirnega lica; drli so razprostrtih rok v — itd. Tui je tudi **vzročni genitiv**, kakor n. pr. prekipevati srda (= od srda), prek. zaničevanja, zdrzniti se strahu, umrl je gorja (= od g.), kipeč življenja; škrinati obilja; znoreti osuplosti; obraz sije ponosa. — Afektiran je (staroslovenski) **dativ pri infinitivu**, n. pr. Strnad se je silil biti **pozornemu** (= da bi bil n.); postati **srečnemu** ne more biti težavno (= srečen); temu več ima vzroka biti **dobremu** (= da bi bil dober).

Namesto »vendar(le)« ali »kljub temu« beremo pri L. navadno vulgarni (fržanski?) »vseeno«.

Nemški **über** je Levstika pogosto zapeljal, da je uporabil neumestni **nad**: porčevati se **nad** kom, zmerjati **nad** čim, preplašen **nad** njeno boleznijo. Namesto »gre za kaj« piše L. dostikrat »gre se za kaj« in »gre o čem«. — Predloga **vsled**, ki je dobeseden posnetek nemškega infolge, ne rabi L. tako pogostoma in brez potrebe kakor dosti drugih pisateljev. Naj pa vendar omenim eden primer, ker stoji v njem **vsled** poleg domačega predloga **od**: »trpeli so **vsled**

pomanjkanja spanja, od gladu in od žeje«. — Nemški predlog »zu«, ki ima mnogo pomenov, je povzročil pri L. takele germanizme: ležem **k počitku** (kakor če bi rekel: ležem k Micki ali k Janezu), k sreči (= na srečo). — Vpliv nemškega **an, auf** se kaže v konstrukciji: navaditi se **na kaj** (= česa), pozabiti **na kaj** (na koga), čakati **na** —.

Dočim (shrv.) uporablja L. temporalno namesto »med tem ko« in **adverbativno** namesto **ali, a, pa** . . .

V **zavisnih vprašalnih stavkih** piše L. za zaimek, oz. prislovom še veznik **da**, kakor govorijo Gorenjci. (Tako so pisali nekateri nemški pisatelji v zač. 19. stoletja, torej menim, da je ta posebnost nemškega izvora; romanskim in slovanskim jezikom je tuja.) L. piše: zakaj **da** je prišel, mi je neznano; spoznala je, za kaj **da** se gre: vprašal je, zakaj **da** sem tako pozen; na vprašanje, kako **da** je z menoj; vedela je, kdo **da** je bil njen oče; vedeli ste, kdo **da** sem: ko se spomnim, čemu **da** velja to veselje; spomnila se je, po kaj **da** je prišla.

V stavku: »Videl je roparja, kako je odnesel žrtev« je treba nadomestiti dovršni glagol z nedovršnikom »odnašal«. Prehodni glagol **oživljati** rabi L. v **nepreh.** pomenu: »lice oživlja« (= se ož.)

Germanizmi so tudi: general **se potegne nazaj** (= se umakne), juhe **nimaš časa** pogoltniti (= ne utegneš p.), **prestati** pohod (= prebiti, pretrpeti), je bil s šivanjem **gotov** (= je nehal šivati, končal šivanje), **prestane** bolečine, nihče ga ni **imel časa** poslušati, priznanje **od strani** Katarine, **prestati** nesrečo: da se sumi pokažejo **kot** krivični; ako je **temu** tako: prikazni so me **kot** otroka navdajale z grozo; od časa do časa: **podati se** v kak kraj = **sich begeben**.

Galicizem: »En **pleine** fuite« se ne more posloveniti »v **polnem** begu«.

Pravopisne malenkosti: L. piše hišina, kraljičina; pravo obrazilo je tukaj —**na**. — Čudno je, da piše L. dosledno (od)ondot, dasi piše pravilno kod, odkod, tod, povsod, ponekod. — Pisava blizo (skoro dosledna) kaže, da stavi g. L. ta adverbij na isto stopnjo kakor visoko, lepo, dobro . . . ; v resnici je pa lok. sing. kakor vrhu, okolu. Morda je pisatelja zapeljala tudi gorenjska izgovarjava (blizo, kakor mohemo brato).

L. piše kakoršen, meneč, da je to od adv. kakor: kakršen je pa do kakšen v takem razmerju kakor koder: kod, kdor: kdo. Dosledno piše L. grižljeje, tudi mahljeje, nam. —aj, smodka (kot da bi bila od smoditi) nam. smotka (shrv., od smotati = zviti), sinaha (kot da bi bilo od »sin«), popolen.

A. Podbevšek: Clovek z bombami.

J. Vidmar.

Če je, oziroma če bo kdaj mogoče govoriti o umetnosti »mladih«, ki je nastala ob koncu svetovne vojne, bo treba predvsem razpravljati o Podbevšku, ki ji je prvi prebil pot v naše slovstveno življenje. Ta umetnostni tok, katerega poglavitni predstavniki se zde poleg Podbevška: Jarc, Vodnik, Onič, Premru, Stanf in deloma Kocjančič, je prejel od svojega početnika nekatere značilnosti, ki jih najdemo v delih vseh njegovih tvorcev. Zavrgel je končno veljavno rimo in metrum, zato pa razširil obseg metaforičnega materijala in uvedel v naše slovstvo nekakšno bujno barvitost in vizionarnost, kakršne doslej še ni poznalo. Skratka povzdignil je med glavnimi tremi umetnostnimi prvinami zlasti fantazijo. Fantastičnost je brez dvoma najznačilnejši znak vse poezije »m'adih«, tudi Podbevškove, o kateri imam danes namen govoriti podrobneje. Ugotovil pa sem to najvažnejšo potezo njegove umetnosti takoj s početka, da ne bi izginila v obilici drugih bolj osebnih in manj očitnih lastnosti njegove poezije, ki se bodo v tem razpravljanju pokazale.

Pesniti je pričel Podbevšek zelo zgodaj, da skoro ne ve, »kdej je prešla njegova govorica v petje«. Iz množice pesmi, ki so nastale v kakih desetih letih njegovega mladostnega pesnikovanja, jih je izbral deset v pričujočo zbirko, kar priča o nenavadni in pri nas žal tako redki strogosti napram lastnemu delu.

Vsebina njegovih pesmi zasluži zavoljo dveh stvari posebno pozornost. Prvo, kar je pri nji vredno poudarka, je dejstvo, da se vse pesnitve pečajo s človeško notranjostjo in sicer s samimi važnimi pojavi človeškega duhovnega življenja. Druga za zbirko posebno značilna poteza na njeni snovi je čudovita enotnost. Kljub pisanosti in barvitosti ter raznoličnosti se v knjigi obdelujejo samo trije pojavi: pojav poezije, ljubezen ter vojna in smrt. Kako in s kolikih vidikov se ti pojavi obravnavajo in kako se njih obdelovanje od pesmi do pesmi pogloblja, bom skušal pokazati v kratki vsebini težje razumljivih pesnitev.

Najvažnejše in najsvetejše vprašanje za pesnika je vprašanje njegovega poslanstva, vprašanje, kaj je poezija, kakšen je njen namen in pomen za pesnika samega in človeštvo. Tesno v zvezi s tem vprašanjem je vprašanje pesnikove osebe, ki je izvrševalka poslanstva. S tema dvema vprašanjima se peča pesnik že v svoji prvi pesmi. Ta prva in uvodna pesem zbirke je bila doslej krivo tolmačena. Dr. Stele jo smatra za dokaz, da se Podbevšek nima za prvega in edinega; menim, da je resnica v nasprotni misli. Pesnik je opisal tu svoje prvo srečanje z iskušnjavcem na poti v obljubljeno deželo poezije. Iz budičevih besedi se sliši pesnikova zahteva, ki jo stavi sam nase: biti edinstven. Ta misel se pozneje v raznih oblikah ponavlja. Skušnjavec pa ga straši, da ni tak. Pesem lahko smatramo za Podbevškov credo in motto. Odslej se bori, da bi res postal, kar od sebe zahteva. Zato beremo v pesmi »Na deželi«, »da je vesel kakor vrag, ker se mu reži trnjeva cesta pred njim«. Zato ogerčen pripoveduje, kako se godi njemu »izumitelju« na zemlji. Toda vse to se zdi komaj namigavanje, ki ga razumemo šele ob »Himni o carju mavričnih kač«. Tu se mahoma znajdemo pred popisovanjem najinimnejših doživetij, ki so v zvezi s pesnikovim poklicom. Tu zvezo o pesnikovem notranjem propadu (kače mu grizejo srce in zastrupljajo hostije v njem) pred pričetkom njegovega petja. Izvemo v kakšnem strahovitem boju in trpljenju se mu razodene njegov pevski dar — »srebrna piščalka, dar belih vil rojenic«. Pokaže se nam občutek vesoljnosti, ki mu ga da ta najdba, ki pa še vseeno ne zadostuje, zakaj treba je dejanja. Šele ko prične piskati, se osvobodi kač in se prične dvigati višje in višje. Na poti pa ga spremlja neskončno trpljenje. In ko postane gospod vsega zla v samem sebi, ko postane Car mavričnih kač, prične peti s svojim tenornim glasom. To je pomen, ki ga ima poezija nani; isti pomen bo imela tudi za druge. Razodene se mu, da ne bo nikoli prenehal peti, in v poletu se vpraša: »Kateri kapelnik je še kdaj lepše pričenal?« To je ponovitev izpovedi visokega mnenja o sebi. (Tudi tu, kakor pri Izumitelju na zemlji, se je dr. Stele motil, ko mu je očitil, da naslov obtežuje razumevanje dela.)

✕ Prihodnja pesem »Električna žoga« se prične s tem da si pesnik odkaže pravo mesto v primeri z »nebeškim slikarjem«, češ, nikoli mu ne bo enak. Nadaljuje pesem z odlomkom iz svojega ljubezenskega življenja, o katerem je govoril že v Titanovi serenadi in v Prerijskem bivolu. Tam je še ves v njeni oblasti, a že v pesmi »Na deželi« pove: »vse moje neštevilne ljubice so mi samo točajke in vendar jaz, leteči zmaj s človeško plečasto glavo, bom sanjal že zopet cele dneve samo o njih in umiral koprnenja«. V »Električni žogi« zopet sanja o eni izmed njih in se pri tem nenadoma ugleda pod gigantskim slavo- lokom vseh tistih, ki so razmišljali o stvarih tega sveta. Z veliko bolečino v srečju spozna, da je obsojen v vsem hoditi popolnoma po svoje, da mu kolotečine.

ki so jih utrli modrijani, ne pomagajo, ker se ne more spojiti z nobenim izmed njih, marveč se odbija od njih kakor električna žoga, dokler ne dospe v popolnoma neizhojene kraje. Odbijajoč se od modrijana do modrijana in krvaveč je spletel iz svoje srčne krvi lestvo, ki jo tam v popolni svobodi vrže na nevidno steno, da lahko nastopi svojo lastno pot. Spremlja ga trpljenje in dvomi. Medtem ko je tako intenzivno zaposlen v svoji notranjosti, se ozre na početje sveta in vidi, kako koraka bojujoče se človeštvo daleč nekje pod slavalokom svojo nerazumljivo in tujo pot. Zdi se kakor da bi se poet hotel vprašati z Zupančičem »Kam to drvi, kam se peha?« Vojna, ki je bila doslej vsebina dveh njegovih pesmi »Ob dnevu vpoklica na kolodvoru« in »Izumitelj na zemlji«, kjer je nastopala kot samostojen predmet pesmi, se tu prvič zaje v osrčje njegovega notranjega snovanja. Po »Električni žogi«, v kateri se vse tri prvine Podbevškove poezije prvič srečajo, se vojna pojavi še v obeh naslednjih pesnitvah. Najbolj intenzivno se peča ž njo »Čarovnik iz pekla«, ki je v glavnem zlit iz erotike, smrtnih slutenj in vojnih grozot. Kdor hoče z razumevanjem slediti vsebini te pesmi, naj pazi na to, kaj je pripovedovanje dogodkov in kaj meditacija. Pesem mu bo postala popolnoma razumljiva. V pesmi se smrtne slutnje spremene v vizijo umrljivosti vsega človeškega, v to vizijo se primešajo erotične sanjarije, se spoje ž njo in razodenejo i umrljivost ljubezni. K tem vizijam se pridruži še vojna, razuzdan ženski smeh, nevihta in grmenje topov in vse to se prelije v ogromno vizijo »nage koščene plesalke«, ki pleše v popolni temi, ki jo razsvetljujejo topovski streli, v sredi milijonskih sovražnih si armad, stoječ z eno kurbirsko svojo nogo v dolini, z drugo v gori, enega najstrastnejših zemeljskih plesov — tango«. To plahutanje vizij je spomenik, ki ga čarovnik iz pekla postavlja svojemu pokojnemu prijatelju, s katerim je preživljal dogodke, opisane v ti pesmi. V pripisu pa zopet izpove, da nosi v svojih nemirnih prsih načrte za več sto let in da je »prehodna točka, skozi katero bodo morali vsi tisti, ki letajo po zraku in ki hočejo biti silni«.

Vnanji okvir »Plesalca v ječi«, poslednje kompozicije v zbirki, je zopet vojna. Za razumevanje te pesmi velja v glavnem isto kot za prejšnjo. Treba je paziti na vnanje dogodke, ki so tu zopet hrbtnica in motvoz, na katerega so nanizane sanje, notranja doživetja in vizije. Od narave vnanjega dogodka je odvisen sledeči mu notranji. Samomoru stražnika sledi vizija vojne groze, večerni vijolini nežno poetični spomini na brezskrbno mladost. Tu govori pesnik o prvem koraku v njegovem poslanstvu o svojem čuvstvu veseljnosti. O umetnosti, ki bo nadomestila evangelij, o svoji včasih naravnost blazno ekstatični potrebi peti ljudem o »ljudih, ki sploh ne živijo na tej zemlji, temveč se od zore do mraka in še v spanju mude na potovanju okoli nebeških zvezd!« Še enkrat se razgrnejo pred njegovimi očmi neizmerne bojne poliane, toda njegovo življenje za poklic je silnejše od vnanjih dogodkov. Prikaže se mu hudič, ki ga izkuša, kot ga je izkušal pri prvem koraku, toda zdaj je njegove izkušanje strašnejše: telesna smrt, nerazumljenost in verski dvomi so vprašanja, ki si jih poet postavi in ki si jih bo moral odslej odgovarjati. To se čuje kakor program za nadaljnje življenje in delovanje. Tu, v tej zbirki premaga same strah pred telesno smrtjo z ugovorom, ki ga zatuli z glasom podobnim trobentanju slona, »ki dirja iz obmečja prihajajočih puščavskih vetrov: Jaz, ki sem sem že kost in koža, ne bom umrl! Kdo je občutljivejši od mene in kdo je večji daljnovidec? Presilno je v meni brezmejno sovraštvo do vsega obstoječega in prevelika neskončna blaznost ustvarjati, o ustvarjati iz nič!« In ko premaga to izkušnjava, ugleda »nevidnega virtuozu, obdanega z angeljskim zborom« — svojega vzornika in gospoda.

Pomudil sem se nekoliko natančneje pri vsebini težje razumljivih pesnitev, ker vem, da bo imel pri tej novi, nenavadni in razvpiti knjigi malokdo voljo do prave poglobitve. V kratkem ponovljena je vsebina dela trojna: pesniški poklic, erotika in vojna. Priznati je treba, da misel o umetnosti — evangeliju ni nova, toda nova je velika strast do tega poklica in vera vanj. O samem sebi še ni nihče pri nas pisal tako, kot piše Podbevšek. Toda ta stvar, ki sicer ni bogzna kakšna prednost knjige, ki pa vendar priča o velikem pogumu in uverjenosti, je tudi posledica mladostne omamljenosti od samega sebe. Čim močnejši je jaz, tem večja je omamljenost. Morda bo Podbevšek nekoč svoje mnenje o svoji veličini med drugimi pesniki še spremenil, morda sedanje dokazal? Če natančneje pogledamo Podbevškovo pisanje o samem sebi vidimo, da v njem ni vulgarne zaljubljenosti v samega sebe, marveč začudenje in strmenje nad svojim jazom, ki se je pravkar prebudil iz nebitja in ki je zanj najbližja in vendar najtežje razrešljiva uganka življenja. Poglejte samo odkritosrčnost, s katero razkriva tudi svoje slabe strani, na primer svoje neronstvo in svojo obsedenost večkrat od hudega kot od božjega duha. Način njegovega izpovedovanja o samem sebi ni sentimentalni, v njem ni ne kesanja zavoljo slabosti, ne veselja nad svojimi vrlinami, marveč zgolj izražanje tega, kar čuti. Ves duh njegovega dela je zdrav, čvrst in svež. Mimo trpljenja in veselja kaže vedno voljo do ene same stvari, do poti navzgor. Zato ne toži in ne mrmlja zavoljo trpljenja, marveč je »vesel kakor vrag«, ker ga čaka frnjeva pot navzgor, in se ne vstavlja pri nasladah življenja. In to ne radi poželjivosti po veličini, da porabim Nietzschejevo besedo, marveč zato, ker je to zakon njegove duše.

Tudi v svoji erotiki se razlikuje od navadnega tipa poeta, ki mu je vsaka zaljubljenost vselej edino prava in resnična, dasi najdeš v njegovih knjigah lahko cel tucat ženskih imen. Podbevšek gleda tudi tu resnici naravnost v oči in ve ter prizna, da so mu vse ljubice samo točajke, da pa ga ljubezen vendarle znova in znova obvlada in da je v vsaki novi ljubezni znova skrivnostno zamaknjen, kakor je trd in neizprosno napram stari. Isti način obravnavanja srečamo pri vojni. Pesnik je ne obsoja in ne preklinja, vojna je zanj pojav človeškega življenja, ki ga velja pokazati, kakršen je, kakor vsakega drugega. Zakaj njene grozote bodo brez prekletstev same dovolj povedale vsakomur. Edina trohica nekake obsodbe se čuti v stavku: »žene so zastoj klicale cesarja, ki je sedel, kakor orangutan na zlatem prestolu...«, drugače pa samo prikazovanje, ki je prav radi tega tako močno, da ni znal razen Cankarja pri nas še nihče tako pretresljivo pokazati, kaj je vojna. Njegov način prikazovanja je v tem oziru pravi umetniški način. Umetnik naj ne bo čustveno nikdar zavzet za odobravanje ali odklanjanje življenjskih pojavov, njegov pogled bodi vpert samo v bistvo vsake stvari, zakaj njegova naloga je ustvarjati, ne pa soditi. Sodi se življenje samo. V tem zmislu je Podbevšek vzoren.

Tako je uravnan njegov pogled na svet, ki je v bistvu pri vseh umetnikih enak. Pri vpodabljanju pa se nam pokažejo njegove čisto osebne lastnosti. Če je tvorila naša dosedanja poezija večidel s čustvenimi in umstvenimi prvini, tvori Podbevšek s čustvenimi in z domišljijo. V njegovi zbirki ni misli v povenu sentence. Ni ga stavka, ki bi ga lahko vporabili za citat. S tem ne trdim, da v pesmih ni miselnosti, razumnega instinkta in spoznanja. Nasprotno, veliko spoznanja je v njih dasi ne v zmislu zavednega svetovnega nazora, temveč vsak predmet je instinktivno in čustveno svojevrstno prebavljen in nekako do bistva pokazan. Njegova resnica pa je vselej povedana dinamično, ne pa statično, zakaj sentence so pravzaprav mrtve točke v tekočnosti umetnine. (Dinamično je pripovedovanje, v katerem je vsaka podrobnost podrejena pglavitni misli. Če bi Podbevšek v Plesalcu opisal prizore ob pogrebu in bi se zadovoljil s

samim popisom, bi ta odlomek zaživel svoje življenje. Pri njem pa je ves podrejen novi misli o brezbriznosti življenja. S tem je odlomku dana čisto drugačna moč.) Mesto umovanja zavzame v Podbevškovi poeziji fantazija. Vizije se razpletajo v nove prikazni, njihovo preobraževanje pa sledi skritemu zakonu njihovih predmetov. V fantastičnosti je Podbevškova revolucionarnost in originalnost. Ta poteza vzbuja upanje na nov prerod umetnosti; poezija, ki bi bila spletena predvsem iz teh dveh prvin — iz čustva in fantazije — je mogoča, kakor je bila mogoča dosedanja naša poezija, ki je zlita pred vsem iz čustva in razuma. Ustvariti podobo te nove poezije je morda Podbevškovo poslanstvo. Prvi korak je storjen.

Morda je treba iskati v dejstvu, da utira pesnik čisto nova pota, vzrokov za nekatere slabosti te njegove prve zbirke. V tej misli me utrjuje pred vsem razvoj njegovega oblikovanja, ki ga lahko zasledimo v teh desetih pesmih. Prva pesem nosi v malem že vse znake njegove poznejše poezije. (Iz tega bi se dalo sklepati, da novi način ni toliko izum, kolikor prirojeno nagnenje ali nastroj.) »V Titanovi serenadi«, »Ob dnevu vpoklica na kolodvoru« in v prihodnji »Na deželi« obdeluje pesnik predmet realistično, fantastika je izginila iz celotnega koncepta in je ostala samo še v bujnosti prispodob. Še bolj je zatrta v »Izumitelju na zemlji« in v »Prerijskem bivolu«, kjer je prava fantastika samo še v naslovih, pesmi sami sta pa glede tega momenta pisani popolnoma v starem slogu. Podbevškovo novo prizadevanje se z vso silo pokaže šele v »Himni« in »Električni žogi«. Vnanji svet v »Himni« popolnoma odpade. Vsa snov je notranje doživetje, metaforika doseže tolikšno stopnjo fantastike, kakor v nobeni drugi pesnitvi. Tudi v »Električni žogi« je snov popolnoma notranja, toda v nji se že zopet pojavi vnanji svet. Fantazija ni več tako razdrobljena kot doslej in oblikuje čimdalje večje vizije. Razmerje med vnanjim in notranjim svetom se v poslednjih dveh pesnitvah nekako ustali: vnanje postane krepak okvir, v katerem se prelivajo pisani in bujni notranji dogodki. Fantazija ustvarja v vedno večjih in odločnejših potezah. Ves proces oblikovnega dozorevanja pri Podbevšku v bistvu ni drugega, kot delo za dosego pravilnega razmerja med vnanjim in notranjim in pa delo za pravo zlitino iz obeh njegovih poglavitnih umetniških prvin — čustva in fantazije. Čim bolj se približuje tema dvema ciljema tem bolj se nam zdi, da oblika dozoreva. Od težko razumljive, fantastične in mrzle »Himne o carju mavričnih kač« do fantastično čustvenega in jasnega »Plesalca v ječi« je to približevanje h končnemu cilju očitno.

Fantazija sama je mrzel element, zato vzbujajo nekatera mesta »Človeka z bombami« dojem hladnosti. Pogosto se čuti v delu neumerjenost, kopičenje podob in nejasnost. Dostikrat se pokažeta hoteno izbegavanje preprostosti in iskanost. Toda te napake nas ne smejo zavesti v zanikanje vrlin, ki jih knjiga očituje. Če se ozrem nazaj na Podbevškovo strogost napram lastnemu delu, na visoko vsebino njegovih pesnitev, na njih bodrega, smelega in svobodnega duha, na njegov res umetniško usmerjen pogled, na njegov originalni dar, na moč in novost njegovega oblikovanja in končno na vstrajno in stalno napredovanje proti njegovemu visoko postavljenemu umetniškemu cilju, moram reči, da je knjiga delo umetnika. Kaj pa bo usoda Podbevškove poezije, ali odpreti pesniškemu ustvarjanju novo pokrajino čustva in fantazije, ali postati na gredi slovenskega pesništva bujna eksotična cvetlica, si danes, ob prvi njegovi zbirki ne upam soditi.

*

A. Podbevšek: Človek z bombami. Založila in izdala Štefanija Ravnikar - Podbevškova. Cena 30 Din.

Pouk klasičnih jezikov na srednjih šolah bi dosegel svoj smoter le, ako bi dajal gojencu poleg formalne in logične jezikovne izobrazbe tudi pogled v kulturne vrednote starega veka, nabrane in shranjene v književnih delih klasične literature. Učenec bi si moral prisvojiti toliko formalno jezikovnega znanja, da bi utegnil sleherni tekst ne le površno in megleno razumeti, temveč se vanj tako poglobiti, da bi zavestno občutil vsaj glavne vrline pisateljve glede vsebine, kompozicije, sloga itd., skratka, čitanje izvirnika bi mu moralo biti duševno uživanje, ne pa muka in občutek suhoparnega in brezplodnega tratenja časa. Mogočna sila Demostenova, ritmična gibkost Ciceronova, demonska dramatičnost in trpka zgoščenost Tacitova bi mu morala biti znana ne iz pripovedovanja učitelja, temveč iz osebnega doživetja. Danes pa je tako, da učenec ob koncu študij niti elementarne slovnice ne pozna; z muko in nejevoljo se ti komaj prerije skozi najlažji tekst in prav vseeno mu je, ali ima pred seboj mraznega pisana Nepota ali mojstra Sallustija.

Prevajanje antičnih klasikov v šoli bi moralo biti ob pravilnem obavljanju klasičnega pouka le sekundarnega pomena, zgolj sredstvo, s katerim bi se učitelj mestoma prepričeval, ali učenecčitano razume. Danes to ni več mogoče: zbog plitvejšega poznavanja izvirnega jezika prehaja težišče čimdalje bolj na prevajanje, ki dobiva radi tega zmerom večjo važnost. Važnost predvsem zato, ker utegne ali kvarno ali pospešujoče vplivati na učenčev napredek v materinščini. Prvo bi ne smelo nikoli biti, drugo je — redko, dasi se baš z navajanjem k formalno lepemu podajanju izvirnika čut za domači jezik nenavadno ostri. Čim predelam z učenci stvarno in jezikovno eksegezo daljši odstavek in se ga učenci z mojo pomočjo prevedli, je prav, da potegnem pred koncem ure iz žepa ali mape svoj prevod in ga prečitam; ako je dober, utegne v gojencu vendarle vzbuditi rahlo slutnjo o izvirnikovi lepoti, ki mu je iz njega samega ni mogoče doumeti. Nesmiselno bi bilo seveda prihodnjo uro zahtevati od učenčev dobesedno ponovitev svojega prevođa ali jim dopuščati, da si tvoj prevod napišejo. Stari Jeruzalem priporoča mlajšim stanovskim tovarišem, naj si prevode v začetku svoje prakse fiksirajo pismeno, jaz pa bi dejal, da veljaj ta nasvet vsem, ne zgolj mlajšim. In nikoli pile iz rok. Tako bodi klasičen pouk tudi učinkovito sredstvo za gojenje materinščine.

Še več kakor od prevajanja v šoli pa je treba zahtevati od objavljenih prevodov. Le-ti bi morali biti vedno umetnine, ki bi imele za domače slovstvo pomen, ne pa, da bi bili dijaku zgolj nedovoljeno pomagálo pri prepariranju in nič več. Dober prevod dijak s pridom rabi, ker se z njegovo pomočjo pogloblja v izvirnik in uči svojega jezika, s slabim pa si samo škoduje ker mu ne pokaže izvirnikovih lepót in ne pospešuje materinščine.

Tak slab prevod je Doklerjeva Vojna z Jugurto. Vse priznanje solidnemu filologu Doklerju, Doklerju prevajalcu pa — nikakega. Njegov prevod je za študenta »konjiček« najčistejše pasme. Je to, rekel bi, le sirov material, zgolj apno in opeka, iz katere bi se morala stavba šele graditi; površen osnutek — mislim takega, ki ne gre v globino in ne izžme iz originala poslednje kaplje njegovega soka — s tako suženjskim posnemanjem izvirnikove dikcije, da ti je mogoče po njem vzpostaviti Sallustijev tekst, ne da bi se ločil od originala v katerikoli bistveni stvari. Kdor ne verjame, naj poskusi; jaz sem. Prevel sem daljši stavek nazaj na latinsko in ga primerjal z izvirnikom. Zadel sem ga v konstrukciji do pike — to je zasluga Doklerjeva, ne moja — in le za poedine pojme sem rabil jaz trikrat drugačen izraz kot Sallustius, seveda sinonim. To je absoluten dokaz, da je prevod papirnat, brez življenja in čisto

neslovenski. »His difficultatibus circumventus ubi videt...« prevede s: »Ko je od teh težav obkoljen videl...« Človek ne bi verjel, ako ne bi čital. »Ad ea Iugurtha tametsi regem ficta locutum intellegebat et ipse longe aliter animo agitabat, tamen pro tempore benique respondit« se glasi v prevodu: »Na te besede je Jugurta, dasi je spoznal, da govori kralj neresnico in dasi je sam vse drugače mislil, vendar razmeram primerno, prijazno odgovoril.« Ali ni moja gornja trditev o možnosti rekonstrukcije originalnega teksta resnična? »Aliter animo agitare« bi se dalo prevesti n. pr.: »drugo za bregom imeti« ali kaj podobnega. Pa ne grajam Doklerjevega prevoda te fraze, saj je sam po sebi dober temveč nemogočo stavčno konstrukcijo. To podredje vendar ni slovensko. Brez pretiravanja trdim, da ni v vsem prevodu niti enega nad tri vrste dolgega stavka, da bi bil slovenski. In tudi mnogo krajših ne, n. pr. zadnji v knjigi: »V tem času se je nanj naslanjala vsa nada in moč države«. A dovolj citatov. Če bi hotel omeniti vse nerodnosti, bi moral prepisati knjigo.

Od 114 poglavij, ki jih delo ima, se jih začenja v prevodu 44 s temporalnim »ko« ali z grdo spako »potem ko«, ne glede na stotine nepotrebnihi »ko«-jev v ostalem tekstu. Skratka, to ni prevod, pri katerem bi bil prevajalec sleherno izvornikovo besedo stokrat obrnil, preden bi jo presadil na slovenski vrt, temveč prav, prav površen, neskončno plehek in jezikovno neverjetno neroden snimek po izvorniku.

Še to. Reci slovnica in pravopis o tujih lastnih imenih, kar hoti, »Gaj Salustij Krisp« se mi zdi kakor oskubljena kokoš. Mož se je pisal v imenovalniku »Caius Sallustius Crispus« in nič drugače. Edino koncesijo bi priznal za pisavo »C̣-ja v slov. s »K«, kjer se latinski »C« tako izgovarja, torej »Kaius Sallustius Crispus«, pa še to le zbog takih, ki nimajo humanistične izobrazbe in bi utegnili potemtakem Seneko preonegaviti v Seneco.

*

Gaj Salustij Krisp. *Vojna z Jugurto*. — Poslovenil Anton Dokler. Splošna knjižnica zv. 35. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna. V Ljubljani 1924. Broš. 16.— Din, vezana 22 Din.

Naši spomeniki.

K. Dobida.

Pred nekaj leti je po naročilu združenja gledaliških igralcev izvršil akademski kipar Fran Kralj doprsna kipa Antona Verovška in Ignaca Borštnika. Portreta sta izklesana iz belega marmorja v nadživiljski velikosti in sta bila namenjena za atrij dramskega gledališča, stala sta pa do zadnjega časa v veži opere, odkoder so ju premestili v novi nasad pred tem poslopjem. Postavljena sta na precej visoka, vitka podstavka iz gladko zbrušenega, pisanega Ihanskega apnenca, ki spominja na barvast marmor. Vtis, ki ga doprsnika na svojih novih stajališčih vzbujata v opazovalcu, ni povsem zadovoljiv. Vzrokov za to je več. Kipa sta bila zasnovana in izvršena z izrecnim namenom, da najdeta mesta v primernem interieurju tesno ob steni, morda celo v posebnih zidnih vdolbinah. Zato sta zamišljena za en sam, frontalni pogled, dočim sta na mestih, kjer stojita, izpostavljena opazovanju od vseh strani. Na njih mesto spada brez-pogojno res okrogla plastika, ki nudi enako estetsko dovršenost opazovanju od katerekoli strani. Na sedanjem svojem mestu kažeta kipa gledalcu nebroj nelepilih silhuet in motečih presekov. Radi razmeroma malenkostnega obsega kipov in slokih podstavkov se spomenika izgubljata v velikem neizpolnjenem prostoru. S primernim rastlinskim okvirjem bi se ta nedostatek lahko omilil. Tudi se mi zdi, da bi doprsnika na nižjih podstavkih morda ugodneje vplivala,

posebno z ozirom na precej nizki okrajek gledališčne stavbe, ki s svojim zakrivljenim, umazano-sivim pročeljem tvori prav malo prikladno ozadje obema vitkima hermama. Z večje razdalje, odkoder je viden tudi zgornji del opernega poslopja, je pogled nanji ugodnejši.

O sličnosti portretirancev pri teh dveh doprnskih skoro ni mogoče govoriti, kar končno tudi čudno ni. Avtor je kipa zasnoval po fotografskih posnetkih, Verovška in Borštnika pa nikdar ni videl, še manj osebno poznal. Na portretno podobnost torej ni mogel misliti, imel je pa možnost, da ustvari dve karakterni, čeprav več ali manj samo idealni glavi, ki bi predstavljali vsaj možni podobi apodobljenih mož. Tega ni napravil, tako da ta dva portreta ne predstavljata več nego dvoje povprečnih kiparskih del, ki pa po svoji zasnovi in nemonumentalni izvedbi ne spadata na mesto, kamor so ju postavili.

Ideja, da je spomenika teh dveh takozvanih kulturnih pionirjev treba postaviti na javnem prostoru, je pametna, ni pa dvoma, da bi s sodelovanjem avtorja spomenikov bilo mogoče zadovoljiveje rešiti to nalogo. Zato je treba javno ugotoviti, da o ti prestavitvi ni nihče vprašal kiparja Fr. Kralja za mnenje in nasvet. Mislim, da bi bilo mogoče najti za kipa v nasadu ob dramskem gledališču prikladnejše mesto. Tam bi prišla do popolnejše veljave, ker je prostor sam intimnejši in bolj izpolnjen z zelenjem ter bi se zanj lažje našlo pripravno ozadje. Pred opero pa naj se postavi dvoje primernih dekorativnih vodnjakov ali vodomotov, ki bi znatno poživila vso okolico. S postavljenima spomenikoma sicer okusno izvršeni nasad pred opero ni mnogo pridobil.

*

Regulacija Ljubljaničine struge prav počasi napreduje, vendar se dela na obrežnih zidovih polagoma dokončujejo. Prikazuje se mestoma že končna oblika obrežij s terasami, stopnišči, kamnitimi oporniki in ostalimi arhitektonskimi motivi, ki naj pomagajo oživiti monotonijo zamolklih betonskih ploskev. Zdaj bi bilo treba tudi uresničiti načrt za postavitve lepega Fr. Robbovega kipa sv. Janeza Nepomuškega na Ljubljaničinem obrežju. Arhitekt A. Keler je že pred leti izdelal projekt (celo v treh inačicah) za odprto kapelico, kamor naj bi se kip premestil iz cerkve sv. Florijana, kjer se tačas nahaja kot »gost«. Po tem načrtu naj bi se na Kongresnem trgu (med Krejčijevo in Gerberjevo hišo), kjer bo dohod do spodnjega obrežnega šetališča, zgradila majhna kapelica, ki bo tvorila obenem nekaj arhitektonski zaključek trga in ki bo dajala zavetje temu odličnemu marmornatemu spomeniku znamenitega Benečana. Robbov sv. Janez je bil, kot pove latinski napis pod njim, »nekdaj varuh savskega mostu« pri Črnučah in bi v primernem okvirju ob vodi prišel spet do prave veljave. Na mestu, kjer je kip dandanes shranjen, je viden le malokomu. Če se vrne javnosti, za katero je bil prvotno določen, bo Ljubljana z njim obogatela za res umetniško zasnovan in izdelan javni spomenik. Poleg edinstvenega Robbovega vodnjaka pred rotovžem bo sv. Janez prav odličen primer visoke stopnje našega baročnega kiparstva. — Nedavno se je čul zelo umesten nasvet, naj bi se po restavraciji arkad na prenovljenem in urejenem srednjem rotovškem dvorišču postavil kamnitni baročni Neptunov vodnjak, ki ga je po naročilu mestnih očetov izvršil kipar Gašpar Dolmesinger in ki je bil leta 1660. postavljen na trgu pred rotovžem. Vodnjak, ki je bil postavljen na čast Neptuna v zahvalo za naklonjenost, izkazano bajnemu ustanovitelju Emone, Jazonu, se je ohranil do naših dni. V zgodovinskem okvirju obnovljenih rotovških dvoriščnih stebrišč bo našel okusni vodnjak primerno, vsakomur dostopno mesto. Kot zasebna last stoji zdaj, javnosti le malo znan, na privatnem vrtu na Poljanah. V lanskem »Zborniku za umetnostno zgodovino« ga je opisal mons. V. Steska in priobčil tudi njegovo sedanjo sliko.

Ljubljana, ki že poprej ni bila bogata na javnih monumentih, je po prevratu še par njih izgubila. Zato bi bilo prav, da se ta dva umotvora vrmeta javnosti, ki sta ji bila že pred stoletji namenjena. Kot nekoč naj bo tudi v naših časih umetnost last celokupnosti. Zato spadajo umetnine kot kamnite pridige sredi življenja naroda, da ga uče spoznavati lepoto in resnico.

Simfonski koncerti. Letos smo imeli dva simfonska koncerta in še teh ni bilo pričakovati, ker je operni orkester tako sušičen, da si ne upa na koncertni podium, dr. J. Čerin je baje izjavil, da ne bo prirejal več simfonskih koncertov, Orkestralno društvo pa je v novem aranžmaju komaj v pričetku dela; od teh treh činiteljev so v Ljubljani odvisne simfonske prireditve, ki predstavljajo krono koncertnega življenja. Ta krona pri nas najbrže ne bo nikdar tako sijajna, da bi se začela približevati popolnosti, ker je mesto premajhno in prerevno, da bi lahko vzdrževalo orkester, posvečen izključno simfonski glasbi. Zakaj le tak orkester se povzpne z večletnim delom do nadpovprečne kakovosti. Odvisni bomo od priložnostnih koncertov omenjenih treh glasbenih združenj, ki bodo v relativno dobri izvedbi podajala vsaj najvažnejše stvari iz bogate simfonske literature; in če vpeljejo v svoje delo še zmiselno začrtan program, bo to vse, kar smemo pričakovati v razvoju in napredku naših simfonskih koncertov.

Prvi letošnji koncert je priredila muzika Dravske divizije pod vodstvom dr. Čerina, ki je že prejšnja leta seznanil naše občinstvo z nekaterimi stvarmi svetovne literature. Obdržal je dobro lastnost, da izbira za svoje sporede v Ljubljani še neigrane simfonije, tokrat Brucknerjevo sedmo, ki se je to pot izvajala prvič v Jugoslaviji; za izpolnitev časa je pridjal glavni točki še Lhotkov Slovanski capriccio — rapsodične forme, katerega največja vrlina je dobra instrumentacija bogatih domislekov in rutine, ter neko uverturo zelo slabih kvalitet. Brucknerjeva sedma je bila težišče tega koncerta in težišče te sedme je bil njen Adagio, posvečen Rich. Wagnerju. Dolgočasen, toda božanstveno dolgočasen skladatelj, morečih dolžin, ne prevelike iznajdljivosti, velja pri svojih rojakih za edinega velikega naslednika Beethovnovne tradicije, klasičnega formata, romantičnega občutja in wagnersko instrumentalnih sredstev, vendar samsvoj in v celotnem življenjskem delu osebnost velikega stila. Iz otročjih misli gradi katedrale, ki so kakor cerkve v notranjosti: veličastne in dolgočasne, zato pravi njegov biograf Deczey po pravici, da je njegova muzika »domhaft«. V srednjih stavkih njegovih simfonij (v sedmi: scherzo, adagio), kjer se nekoliko približa žanru je bogatejši in našemu občutju bližji.

Dr. J. Čerin je izvajal to simfonijo tudi božansko dolgočasno, hočem reči, da ni dodal iz svojega ničesar in da simfonije ni po svoje doživljal. Če bi se nekoliko spozabil in v reprodukcijo vliil temperamenta, bi se poslušalcem še bolj prikupil. Solidnost ni v umetnosti najboljša lastnost! Upoštevanja vreden je njegov trud in ambicija, od katere imajo obiskovalci koncertov več nego on sam — tokrat na pr. Brucknerjevo sedmo in za to seznanitev mu moramo biti hvaležni.

Tudi generalna skušnja razširjena v razlago simfonije (muzikalno predavanje), je srečna misel, le predavatelj dr. Mantuani bi ne smel biti tako katederski, ker mislim, da bi imela javnost več od kulturno historične ali kritično estetične razlage, kakor od šolsko analitične.

Drugi simfonski koncert, koncert Orkestralnega društva je bil zanimivejši že vsled prvega nastopa L. M. Škerjanca kot dirigenta, ki je prevzel artistično vodstvo omenjenega društva, v katerem so včlanjeni nepoklieni glasbeniki, da gojijo zmisel in veselje do instrumentalne muzike. Taka društva so izborna zreala muzikalnosti in višine muzikalne vzgoje med meščani. Pri oceni nastopov teh društev je potrebna uvidevnost, da sodelujejo v orkestru diletanti, katerim manjka popolnih tehničnih zmognosti, ki so potrebne za globlje umetniško udejstvovanje. To društvo je pred leti priredilo s sodelovanjem opernega orkestra par nadpovprečnih koncertov, letos pa se je postavilo na

lastne noge in je odigralo 2. aprila v Unionski dvorani svoj prvi koncert z zanimivim sporedom: Händel: Concerto grosso, op. 6 št. 6; Debussy: Mala suita in Beethoven: Simfonija št. 7 op 92.) Iz vseh treh skladb je še gledala okornost dirigenta in sodelujočih, kar se bo z delom in časom gotovo izgledilo. Nekatere pomanjkljivosti bi se pa dale že pri prvem nastupu odpraviti ali zboljšati, posebno paznja na dinamične kontraste in nekateri slabše izbrani tempi. Materija, s katero so se morali boriti dirigent kakor sodelujoči, ni bila ravno majhna in jim ne štejem v zlo, če niso mogli posvetiti vse pozornosti duhovni strani skladb. Beethovnova sedma simfonija dela še rutiniranim orkestrom in znanim dirigentom preglavice, pa bi ne oprostili orkestru Orkestralnega društva nekaterih pomanjkljivosti, ki jih bodo gotovo skušali v prihodnjih nastopih zmanjšati. Nekatere stvari bi morale iziti od dirigenta: več udanega muziciranja, nekoliko več krvi in ognja in končno tistega življenja, ki preide kot sugestija v poslušalce.

Ne dvomim, da bo drugi koncert v marsičem boljši, saj vsak napredek zahteva časa in izkustva. Pri izbiri sporeda pa se bo treba vsaj v pričetku ozirati na tehnične možnosti danega materiala, da ne bo predvajanje trpelo škode. M. B r a v n i č a r.

J. Benavente: Roka roko umiva. Režija g. O s i p o v i č a, ki je skoro vse nastopajoče osebe prekrojil v lutke, se mi vidi v bistvu pogrešena. Avtor sicer res imenuje delo »komedija za lutke«, vendar menim, da ne kaže vsega zapisanega razumeti tako, kakor se glase besede. Zakaj v prologu je mesto, ki pravi približno takole: Kmalu pa boste videli, da ti ljudje niso resnični ljudje, marveč lutke, ki jih gibljejo precej debete in vsakemu še tako kratkemu pogledu opazne niti — koristi. To mesto nima nobenega zmisla, če gledalec s prvega početka sam vidi, da se na odru gibljejo lutke, ne pa ljudje. Pač pa bi zadobilo svoj pravi pomen, če bi osebe ne bile lutke, marveč živi ljudje. Teda j b i s e g l e d a l e c o b k o n c u i g r e s p o m n i l t e h b e s e d i n g l o b l j i z m i s e l k o m e d i j e b i s e m u r a z o d e l n e k a k o s a m o d s e b e, b r e z v s i l j i v o s t i i n b r u t a l n e e n o l i č n o s t i. T a k o p a s o t e l u t k e n e s k o n č n o u t r u j a l e, k e r s o v s o p r e d s t a v o n e p r e s t a n o o p o z a r j a l e, č e š p o m n i t e, m i, k i n a s v o d i j o k o r i s t i, s m o s a m o l u t k e, n e p a l j u d j e. R e ž i j a j e b i l a s t e m d o v o l j n e n a v a d n i m e k s p e r i m e n t o m o č i t n o k o n c i p i r a n a n a g r o b t e a t e r s k i e f e k t, n e p a s s k r b j o, k a k o č i m b o l j p r i m e r n o i z r a z i t i a v t o r j e v o m i s e l. (P o t e z a g. O s i p o v i č a, n a k a t e r o s e m ž e o p o z a r j a l, k o s e m g o v o r i l o n j e g o v e m p o m e n u z a n a š e g l e d a l i š č e.) N a d a l j e j e r e ž i j i n e d s t a j a l o d o s l e d n o s t i. Č e n a j ž e b o d o o s e b e l u t k e, n a j b o l u t k a t u d i K r i š p i n; z a k a j č e r e s t v o r i z L e a n d r o m e n e g a č l o v e k a, j e t e m m a n j p r a v i č l o v e k i n t e m b o l j t i s t i d e l č l o v e k a, k i g a v o d i j o k o r i s t i. S a j g r e v e n d a r v s e n j e g o v o p r i z a d e v a n j e z a t e m, d a b i d o s e g e l, k a r j e P o l i š i n e l - l u t k a — ž e d o s e g e l. T u d i m i s e l, d a S i l v i j a p o s t a n e č l o v e k, š e l e k o j o l j u b e z e n s p r e m e n i, j e p r i s i l j e n a. S i l v i j e t u d i p o p r e j n e v o d i j o n o b e n e k o r i s t i, v s a j m i j i h n e v i d i m o. Z a k a j j e t e d a j t u d i o n a l u t k a, č e s e v n i č e m e r n e r a z l i k u j e o d L e a n d r a? T r e t j a s t v a r, k i j e z a k r i v i l a n e u s p e h, j e r a z d e l i t e v v l o g. O b »S t r i č k o v i h s a n j a h« s e m o p o m n i l, d a g. L e v a r n i i g r a l e c z a l a h k o t n e v l o g e, t o s e j e p o k a z a l o ž e v o p e r i, k o j e p e l F i g a r a. N j e g o v K r i š p i n, k i j e v b i s t v u i s t o k o t F i g a r o, j e b i l t e ž k o k r v e n i n t e a t r a l i č e n, m e s t o d a b i b i l l a h k o t e n i n ž i v. T o b i m o r a l o p r a v o g l e d a l i š k o o k o ž e v n a p r e j v i d e t i. T u d i g a. M. V e r a j e b i l a v m o š k i v l o g i p o n e s r e č e n a m i s e l. V l o g a j e n e h v a l e ž n a, i g r a n a j e b i l a b r e z i z n a j d b e. V e č i n o p o s t r a n s k i h v l o g j e z a d u š i l a l u t k a. Č i m m a n j j e b i l k d o l u t k a, t e m z n o s n e j š i j e b i l. N a j v e č k a r a k t e r i s t i k e j e p o k a z a l P e č e k v s v o j e m l a k o m n e m j u r i s t u i n S k r b i n š e k v s v o j e m š i r o k o u s t n e m, a s t r a h o p e t n e m k a p i t a n u. P o s l e d n j i p a j e b i l k o t p o s e b n o i z d e l a n a l u t k a d o k a z, k a k o n e u ž i t n a b i b i l a i g r a, č e b i i g r a l c i s t r o g o o s t a l i v m e h a n i k i, k i j i m j o j e r e ž i s e r p r e d p i s a l. D o b r o i g r a n j e b i l L i p a h o v P o l i š i n e l, t o d a b i l j e p r e m a l o o b l a s t e n i n s u r o v. G a. P o l i š i n e l a B a l a t k o v e, b i m o r a l a b i t i b o l j č l o v e š k o t o p l o p r e d s t a v l j e n a, k e r j e v b i s t v u t r a g i č n a. Z v o d n i c a g e. M e d v e d o v e n a j b i b i l a v n a n j e p l e m e n i t e j š a, g a. Š a r i č e v a p a o d l o č n e j š a v s v o j e m č u v s t v u. G a. N a b l o c k a, k i j e b i l a z e l o m a l o l u t k a, p a j e b i l a š e p r e m a l o ž i v a i n p r e b r i s a n a K o l o m b i n a.

J. V.

B. Nušić: Narodni poslanec. (25 letnica igralca Jos. Povheta.) Režiral je to veseloigro g. Rogoz — malomarno. Režirati veseloigro je bolj kočljiva stvar kot režirati igrokaz, kajti režiser mora vedeti, kako je treba z njegovimi sredstvi pripomči do stopnjevanja smeha. To ve le malokateri režiser. Poleg tega je pa pri smehu neokusnost vedno bližja kot pri resnosti. Pri režiji g. Rogoza ni bilo opaziti nobenega resnega prizadevanja ustvariti režijsko komiko. Veseloigra je bila igrana šablonsko, kakor se igra večina predstav. Vprizoritev ni kazala niti najpreprostejše izdelanosti, celo večina značajev je bila izven pisateljevega okvira. (Primeri: poslanec sam, Skrbinšek in ga. Baladkova, Peček itd.) Tudi narodopisni element ne bi smel biti izčrpan samo s kostumom, marveč s poznanjem šeg in navad.

Igran je bil Narodni poslanec — če odštejemo premaknjenost značajev — dobro. Jubilant sam, J. Povhe, je postavil osebo, ki sicer ne obseže pisateljevega osnutka, ki pa je bila lepo zaokrožena. Po igri je bil sicer na praznih mestih svoje vloge neizrazit, v najtežavnejših trenutkih pa je igral izvrstno in tako naravno prepričevalno, kakor to redkokdaj vidimo v naši drami, v kateri se zadnje čase vedno bolj šopiri patos. Po svoje sta razumela in dobro igrala svoji vlogi Skrbinšek in ga. Baladkova, dasi — po režiserjevi krivdi — nista bila ne v razmerju drug do drugega ne do poslančeve družine na pravem mestu. Izvrstno je igral svojo vlogo g. Peček, a tudi ta le po svoje. Nušičev Sretan je zelo preprost tip, ne pa propal provincijalni žurnalist, kakršnega je izborno predstavljal Peček. Kraljev žandar je bil ob dobri igri preveč oblasten in nesramen, mesto da bi bil širokousten in lokav. Po igri dober, toda radi pretiranosti v govorici slab je bil Cesar. Drenovčev Ivkovič je bil zelo po avtorjevi krivdi brezbarven. Slavčeva, ki je igrala poslančevo hčerko, skuša igrati čim naravneje, kar jo mestoma zavaja v neumetelnost. Iz tega kratkega pregleda se lahko vidi, koliko je pustil režiser neizdelanega. J. V.

Sentjakovski gledališki oder v Ljubljani. Slovenci imamo samo eno gledališče, na katerem se lahko zgledujemo — ljubljansko dramo, in še ta je zelo nepopolna. Maribor je navezan na kompromise, da se zavod more vzdržati denarno. V Celju se vrše samo gostovanja. Nekoliko več sistematičnosti je opaziti v Trstu, kjer obnavlja zanimanje za sceno Čitalnica pri sv. Jakobu. »Dramatično društvo« v Gorici pa bi lahko vzporedili s Celjem. Poleg teh odrov imamo še enega, ki si ne lasti umetnostne reputacije, a presega po zdravi ambicioznosti marsikakšno sorodno institucijo. To je Sentjakovski gledališki oder v Ljubljani.

Sentjakobčani nastopajo že nekaj let v skromnih prostorih v Florjanski ulici, so marljivi in vztrajni in imajo voljo uprizarjati dober repertoar. Težnja po literarnem sporedu je pri njih očitna. Da ne morejo stvari podati tako, kakor bi to moralo storiti veliko, pravo gledališče — kdo bi jim zameril? Oni nimajo poklicnih igralcev in vse njihovo delo je samo delo idealne nevtrudljivosti. To je kritika njihovega dela in zagovor obenem.

V letošnji sezoni, ki se je zaključila v prvi polovici junija, so uprizorili naslednje igre: Ivan Cankar: Za narodov blagor; Alojzij Remec: Kirke; Görner: Maks v škripcih; Anton Wildgans: Beda; Etbil Kristan: Drobtine iz Pavlihove zapuščine; Uspeh; Klub »Resignacija«; Kdo je blazen?; A. K.: Ljubezen in ljubosumnost; K. Lamp: Vražja misel; Ivan Cankar: Kralj na Betajnovi; Janez Žagar: Zaroka; Anton P. Čehov: Snubač.

Med devetimi pisatelji je pet domačih dramatikov, med njimi dvakrat Cankar, po enkrat Kristan, Remec in Janez Žagar. Literarno vrednost imajo vsaj tri drame (Za narodov blagor, Kralj na Betajnovi, Beda); med slabši spored spada burka »Maks v škripcih«, veseloigra »Ljubezen in ljubosumnost« in »Vražja misel«.

Če upoštevamo, da je Sentjakovski oder predmestno gledališče, ki ima namen pridobivati disponirano publiko za pravi oder, moramo reči, da so storili Sentjakobčani mnogo; ne mnogo naravnost, ampak posredno. V tem tudi tiči ves pomen njihovega dela, ki zasluži vso pozornost svoje okolice.

St. K.

OSLOVSKA ČELJUST.

Knjiga Sodnikov XV. 15.

O gospodu Iv. Vavpotiču. S svojim pismom, ki sem ga objavil v 3. številki »Kritike«, sem dosegel, kar sem hotel. G. Vavpotič je javno prestopil v tabor tistih »umetnikov« (tja spada od nekdanjih), ki bi radi spravili umetnost v bližnje sorodstvo s politiko; v tem primeru bi iz kritike izginilo zanj nerodno vprašanje kvalitete in način boja, ki odgovarja njegovemu okusu, je bolj dopusten. Ne v zagovor, marveč v pojasnitev umstvenih in drugih sposobnosti g. Vavpotiča še sledeče:

Kar se tiče organiziranja »mladih«, moram izjaviti, da nisem nikoli nikogar organiziral, ne skušal organizirati. Za to nimam ne daru ne volje. Besed, ki mi jih pripisuje, nisem vseh napisal jaz, dasi se štrinjам ž njimi. Toda njih zmisel mora biti hotenje in prepričanje vseh tistih, ki hočejo brez vsakega strahu sodelovati pri napredku. Od bolševizma pa je njihov zmisel tako daleč, kakor na primer današnja država od idealne ureditve družbe. Glede mojih prevodov pa javnosti in g. Vavpotiču v pouk in kratek čas to-le: Prevajal sem sledeče ruske avtorje: Andrejeva, Čehova, Dostojevskega, Puškina in Tolstega. Da je filisteju vsaka nadpovprečna ideja nevarna in bolševiška je razumljivo, vendar pomislite, da je Andrejev umrl v emigraciji na Finskem, ker je bil zoper sedanji režim. Tolstoj je danes v Rusiji prepovedan, prav tako nekatera dela Dostojevskega. Da Čehov ni bil bolševik je menda jasno. Kvečjemu če je bil torej Puškin.

J. V.

*

Zgodovina se ponavlja. L. 1870. je Fran Levstik izdajal svoj satiričen list »Pavliho«. Ker je »Pavliha« brezobzirno pošteno, a z razboljenim sarkazmom bičal vse slovenske javne delavce, Staroslovence in Mladoslavence, so obdolžili urednika Levstika narodnega izdajstva. Prvaki, ki so tedaj vodili slovensko javnost, so dopustili, da so pisale »Novice« leta 1870. na strani 231., kako bo narod te »surove lažnike, nesramne tihotapce in perfidne hinavce zapisal v knjigo svoje zgodovine, kakor si je zapisal svojega Efijalta grški narod«. Vsi slovenski listi pa so pomežikovali tej zlobni insinuciji prav po dacarsko in so celo sumničili »Pavliho«, da je podkupljen od avstrijske vlade. Take stvari imajo torej pri nas tradicijo. Ali naj se potem še čudimo izpadu g. Ivana Vavpotiča v »Slov. Narodu« dne 10. maja 1925? Ne. Gospod Vavpotič je samo dokazal, da prav pojmuje svoje predhodnike.

*

Polemika o Aristofanovi Lizistrati. V »Slov. Narodu« številka 102. odgovarja anonimni pisec —d na mojo odklonitev Aristofanove »Lizistrate« v »Kritiki«. Jedra mojega pisanja se dotakne samo na enem mestu, z besedami: »Predelave (grške komedije) se sramovati nima povoda ne vodstvo (dramskega gledališča) ne prevajalec, ampak — če se že mora — tisti, ki je to ubogo »Lizistrato« tako »predelal«. Toda tega niso v sramovanje silili niti Čehi, niti Nemci — ampak seveda naš kulturni nivo se ne sme niti zdaleka primerjati s češkim in nemškim«. V vsem ostalem je anonimni polemik nestvaren in postopa kakor užaljen otrok, meneč, da se bo tako opravičil. Ne zdi se mi potrebno pojasnjevati, da sem imel v rokah slučajno baš iz licealne knjižnice izposojen izvod »Lizistrate« in da mi je bila na razpolago še druga izdaja komedije iz zasebne biblioteke, če bi jo rabil; važno se mi zdi povedati le to: Ker so nam danes antična dela nedostopna v originalu, imamo na odru in v knjigi pravico zahtevati neokrnjene prevode, t. j. take, ki ne potvarjajo v nobenem oziru besedila antiškega komediografa.

To je meni pravilo. Naloga poznavalca grščine bi bila, da nam posreduje staro kulturo naravnost, a ne da prevaja Aristofana iz okrnjene prireditve. Od tega načela ni mogoče odstopiti nikomur, ki pričakuje nekaj od slovenskega gledališča, pa tudi od naših prevajalcev iz antičnih slovstev. Krivico je napravil Aristofanu tisti, ki je uvrstil takšno »Lizistrato« v repertoar; in ž njim vred je grešil prevajalec, ki je profesor klasične filologije, pa se je dal pregovoriti, da je prevod »skrajšal« in »omilil« — da rabi njegove besede, s katerimi priznava svojo krivdo, dasi vali obtožbo name. Vesten prevajalec se ne bi smel ponižati do takega rokodelstva že v interesu stvari same — radi čistega posredovanja in pravilnega tolmačenja duha antike, kar je v tem primeru glavno. O tem, da naj se ne uprizarjajo dela, če jih je oder primoran tako predelavati, da ostane od njih komaj polovica, niti ne govorim, ker se to razume že samo ob sebi.

St. K.

*

»Kolikor morem, pridno prebiram slovenke časnike, vendar ne vem se spomniti, da bi se bilo kedaj v njih kaj grajalo ali le ostreje sodilo. Po tem takem so Slovenci srečnejši mimo vsacega družega izobraženega naroda; oni nimajo le enega slabega pisatelja; le to se še vpraša, kateri je prvi, kakor na ribniškem ženitovanji. Difficile est satiram non scribere.« — Iz prvega Stritarjevega »Kritičnega pisma«.

*

Cvetober iz zadnjega snopiča zbranih spisov dr-ja M. Zarnika. Človekoljubje: Slike, povesti in igre, ki vsebujejo skrajno bedo, mi niso simpatične. Nisem neusmiljen, nasprotno, taki predmeti me celo preveč dirnejo. »Vzrjavani« g. Zarnik: »...človek, ki se je kdaj uklonil pod silo nibelunških zvokov in je na sebi skušil, kako zna Wagner dvigati človeško dušo v vsak triumf, a jo tudi razmesariti do poslednjih strahot — « Literarni zgodovinar in estēt: »... igre, ki so dramatizacije ruskih romanov, kakor »Tri sestre«, »Karamazovi« — — »Rošlinka«, ki res ni za las slabejša od »Ženitve«. — »Vyrubov je bil atletsko lep Jazon« — morda bi bil g. Zaikin še lepši?

*

»Pridi, pridi, maščevalc resnice, poštenosti in pameti. Pridi veliki satirik, kakoršnega še ni videl svet! Čaka te obilo dela, pridi kakor vihar, ter razpodi smrdeče megle, ki pokrivajo zemljo. Pridi ter strgaj krinko farizejem z obraza, razkrivaj »pobeljene grobe«, da bode svetu očitna njihova gnjiloba, njihov smrad!

A zastoj! Svet nima že več moči, da bi rodil iz sebe takega moža. Nepoštenost, licemerstvo, ničemurnost, smešnost! ne trepetajte, vaš je svet, kakor do sedaj, šopirite se še dalje po njem!« — Jos. Stritar, iz 16. »Pogovora«.

*

Neklasična polemika klasičnega filologa. Če te zanima, odpri »Slov. Narod« od 12. maja ter beri: »Ne mislim govoriti o komediji »Lyzistrati«, ampak le to bi rad pribil, da se nekateri mladeniči v svoji domišljavosti vtikajo v stvari, ki so jim španska vas. Gospod St. K. ... daje gledališkemu vodstvu nasvete v tonu strokovnjaka, ki je s »ta veliko žlico« zavžil znanje o dramatikii vsega sveta pred in po Kristusu... Spomnil sem se na svojega nekdanjega kateheta g. profesorja Toma Zupana, ki je bil strašno hud na oblike Judež itd. — hotel je Juda itd., češ Judež je grdo. Jaz bi pridel še -uh- Judežuh.« Šifriran — d (morda dr. Fran Bradač?) — Tako je dokazovanje očitno starega in zelo ponižnega gospoda, s katerim hoče dokazati, da je prireditelj Lyzistrate, ki je bila igrana v Narodnem gledališču, izvrstna.

MEDIĆ – ZANKL

tvornica olja, lakov in barv.

Centrala: Ljubljana

Podružnica: Maribor

Skladišče: Novisad

Tvornice:

Ljubljana — Medvode

Najboljše kvalitete!

Laneno olje, zjamčeno čist firnež, vseh vrst laki, oljate, zemeljske in kemične barve, kit znamke

Lasten domači fabrikati!

„MERA KL“

Mestna hranilnica ljubljanska

(Gradska štedionica) v Ljubljani.

STANJE VLOŽENEGA DENARJA preko 130 milijonov dinarjev ali 520 milijonov kron.

SPREJEMA VLOGE na hranilne knjižice in tekoči račun proti najugodnejšemu obrestovanju.

ZLASTI PLAČUJE za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu najvišje mogoče obresti.

JAMSTVO za vse vloge in obresti, tudi tekočega računa, je večje kakor kjerkoli drugod, ker jamči za nje poleg lastnega hranilničnega premoženja še

MESTO LJUBLJANA

z vsem premoženjem in davčno močjo. Ravno radi tega nalagajo pri njej tudi sodišča denar mladoletnih, župni uradi cerkveni in občine občinski denar. — Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je

denar popolnoma varen.

SLAVENSKA BANKA

d. d. Centrala: Zagreb

Podružnica: Ljubljana

Vplačana deln. glavnica in rezerve nad 120,000.000 Din.

Otvorja akreditive, izstavlja garantna pisma in izvršuje vse bančne posle najkulantneje

PODRUŽNICE:

Beograd, Bjelovar, Brod n/S., Celje, Dubrovnik, Gornja Radgona, Kranj, Maribor, Murska Sobota, Osijek, Sarajevo, Sombor, Sušak, Šabac, Šibenik, Vršac in Wien

EKSPOZITURE:

Rogaška Slatina (sezonska) in Jesenice

AFILIJACIJI:

Slovenska banka Ljubljana in Jugoslovska industr. banka d. d. Split

Lastni agenciji v Južni Ameriki: Buenos Aires, Rosario de Santa Fe
v Severni Ameriki: v vseh večjih mestih direktne bančne zveze

Vloge na knjižice in v tekočem računu
obrestuje najpovoljnije

Posreduje vse bančne in trgovske posle z inozemstvom, posebno z Italijo in Avstrijo

Olajšuje posle eks- in importerjem s tem, da jim eskomptira menice v lirah kakor tudi v drugih inozemskih valutah